

*Барна Тетяна Василівна,
студентка 2 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
к. пед. наук, доцент кафедри педагогіки
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДОПОМОГОЮ ВІЗУАЛЬНИХ МЕДІА ЗАСОБІВ

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення змісту й технологій педагогічної освіти в Україні, пошуку нових шляхів і ресурсів покращення освітньої системи. Вагоме місце в реформуванні сучасної освіти посідає її початкова школа, де закладаються основи загальноосвітньої підготовки школярів.

У сучасних умовах потужного розвитку інформаційного суспільства й інноваційних технологій медіаосвіта має невід'ємною частиною освітнього процесу, зокрема в початковій школі. Сьогодні важливим освітнім завданням є формування медіа культури в молодших школярів, підготовка особистості дитини до безпечної взаємодії з медіа, в тому числі візуальними.

Саме тому в 2016 році НАПН України було прийнято «Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні» [3], в якій було вказано, що «медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, стають засобом дистанційної та джерелом неформальної освіти».

«Концепція впровадження медіаосвіти в Україні» спрямована на «забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної й ефективної взаємодії з сучасною системою медіа, формування у вихованців медіаобізнаності, медіаграмотності та медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей» [3].

У цьому документі зазначено, що «медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до взаємодії з сучасною системою мас-медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [3].

Вивчення даної проблеми займалися такі вчені й педагоги, як О. Антонова, Н. Бібік, І. Волощук, С. Гончаренко, Г. Костюк, Я. Кодлюк, Я. Коменський, О. Кульчицька, А. Макаренко, О. Онопрієнко, В. Павленко, Й. Песталоцці, Т. Пушкарьова, В. Рибалка, Г. Руденко, Я. Савченко, С. Скворцова, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Чайка та інші.

Термін «медіа» в загальному, глобальному розумінні – це «предмети, обладнання та матеріали, які передають певну інформацію через слова, зображення і звуки, а також дозволяють виконувати певні дії інтелектуального й мануального характеру [4, с. 9].

Метою медіаосвіти є навчити особистість медіазасобами розуміти та брати участь у медіакультурному середовищі, що її оточує. Проблема формування медіаграмотності молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі – надзвичайно важлива в контексті освітнього процесу в Новій українській школі.

У наш час медіаосвіта має невід’ємною частиною освітнього процесу в початковій школі, повинна слугувати формуванню медіа культури в молодших школярів, підготовку особистості дитини до безпечної взаємодії з медіа, в тому числі візуальними в час потужного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують.

Проблема формування медіаграмотності молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі – надзвичайно важлива в контексті освітнього процесу в Новій українській школі.

Відтак виробити в учнів початкових класів навичок правильної роботи з інформацією та вміння відрізнити правдиву інформацію від «фейкової» – актуальне питання сучасної освіти.

Технології навчання, орієнтовані на застосування засобів медіаосвіти, зокрема візуальних медіа, можуть суттєво покращити роботу вчителя, підвищити рівень знань і вмінь учнів. Ці технології – особливо ефективні в процесі вивчення предметів мовно-літературної галузі.

Вчитель початкових класів може використовувати медіазасоби, в тому числі візуальні, на уроках з метою формування не лише мовних і літературних знань, комунікативної компетентності учнів, а й їхньої медіакомпетентності.

У довідковій літературі поняття «медіакомпетентність» визначається як «сукупність мотивів, знань, умінь, здібностей, якісприяють вибору, використанню, критичному аналізу, оцінюванню, створенню та передачі медіатекстів в різних видах, формах і жанрах» [5, с. 25].

Сьогодні в контексті освітнього процесу набув актуальності термін «медіаграмотність», тобто здатність самостійно знаходити інформацію, досліджувати її, оцінювати, застосовувати, передавати тощо.

Як синонім медіаграмотності вживається поняття «медіаосвіченість» – сукупність систематизованих медіазнань, умінь, ціннісного ставлення до медіаосвіти в цілому, а також рівень майстерності з реалізації медіаосвіти школярів у навчальному процесі.

Процес формування медіаграмотності є результатом процесу розвитку вмінь людини працювати з інформацією, тобто збирати її, аналізувати, критично оцінюючи, окрім того вміння влучно й доречно застосовувати оброблену інформацію.

Основними принципами медіаграмотності є:

- формування реальності, в якій ми живемо і сприймаємо світ, засобами медіа;
- створення уявлення про світ та формування наших відчуттів реального світу через медіапродукти;
- відображення медіапродуктом не реального світу, а окремих суб'єктивних уявлень про нього;
- формування засобами медіа уявлення про ті явища, які підтримують будь-які медіа з боку комерції і цей підтекст впливає на зміст медіапродукту, а також його якість. Створення медіапродукту – це насамперед бізнес, який повинен приносити прибуток;
- індивідуальне розуміння реципієнтами змісту медіаповідомлень, власна інтерпретація їх крізь призму особистих інтересів, потреб, нахилів, уявлень, життєвого досвіду тощо;
- відображення медійними повідомленнями ідеології та інформації про певні життєві цінності;
- створення засобами медіа уявлення про «прекрасне»;
- формування смаків та філософії життя споживачів інформації;
- вплив на політичні ситуації та спричиняти певні соціальні зміни в суспільстві;
- спонування через медіаповідомлення до аналізу події, що відбуваються у світі;
- залежність змісту інформації від типу медіа, оскільки вони передають її у різний спосіб, що дає змогу реципієнтам ознайомитися з різними поглядами на проблему, проаналізувати їх та сформуванати свою думку;
- унікальність медіапродукту – в його естетичному сенсі, що допоможе викликати від реципієнта емоційний інтелект від отриманого повідомлення та від способу його донесення [2].

Як зазначають фахівці, «візуальна медіакультура – це виробництво та споживання продукції завдяки візуальним, аудіовізуальним засобам масової комунікації. ... Візуальна медіакультура взаємозв'язана з візуальною та масовою культурою й становить вагомий частину всієї медіакультури» [1].

Сучасні діти дуже багато часу проводять за комп'ютером, гаджетами чи іншими інформаційними технологіями. Не завжди інформація, яку діти черпають із цих джерел, є достовірною та доцільною для дітей юного віку.

Завданням педагога є перетворення всіх мінусів впливу медіа на плюси для школярів. Тобто, користуючись захопленням дітей сферою інформаційних технологій, спрямувати це захоплення в правильне русло та зробити гаджети помічниками під час освітнього процесу.

Педагог початкової школи на уроках в процесі викладання предметів мовно-літкратурної галузі повинен продемонструвати різнобічні можливості

медіа (не тільки розважальні, а й навчальні). Як показує практика, діти оволодівають навичками орієнтації в гаджетах швидше, ніж навчаються читати чи писати. Сучасні гаджети та інформаційні технології приваблюють увагу учнів, тому їхнє використання підвищує мотивацію учнів до навчання.

У сучасних умовах діти дещо втрачають інтерес до традиційного читання, тому вчителю необхідно розвивати інтерес до читання, застосовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітньому середовищі.

Одне із завдань учителя початкової школи – розвивати учнів інтелектуально, емоційно, виховувати особистість громадянина.

Метою формування медіаграмотності учнів початкових класів є підготовка дітей до подальшого життя в інформаційному суспільстві. У початковій школі здійснюється формування особистості молодшого школяра, його світоглядних цінностей і життєвої позиції; закладаються основи моральної та соціальної культури; відбувається навчання правильно сприймати інформацію.

Мета навчання медіаграмотності молодших школярів – формування медіаграмотної особистості, що передбачає здатність розуміти, аналізувати й критично оцінювати зміст медіапродуктів, уміння користуватися медіа під час процесу навчання й дозвілля, бути співавтором особистого змісту в мас-медіа, а також володіти навичками самопрезентації та комунікації з іншими медіа-користувачами і вміти критично й об'єктивно здійснювати оцінку власної медіаактивності.

Новий стандарт початкової освіти акцентує увагу на розширенні діапазону вмінь із медіаграмотності, на формуванні умінь користуватися цими знаннями.

Однією з особливостей впливу медіа на дітей молодшого шкільного віку є відображення інформації про навколишній світ та її унаочнення у доступному для дітей вигляді.

Специфікою формування медіаграмотності в молодших школярів з точки зору педагогіки є те, що учасники освітнього процесу рівноправні перед інформацією, яка отримується. Учитель не вчить дітей медіаграмотності, а коректно допомагає учням досягнути світ, пропонуючи їм осмислювати та аналізувати отриману інформацію на всіх рівнях.

Одним з основних прийомів упровадження медіаосвіти в закладах освіти є інтегрований прийом, що забезпечується поєднанням таких двох компонентів:

- 1) використання медіа (засобів, текстів – у широкому розумінні як зразків медіапродукції, зокрема екранної, аудіовізуальної);
- 2) медіаосвітньої мети, завдань і рефлексії (висновки, підсумки, результати, щодо їхньої взаємодії дітей з медіа).

До медіазасобів належать:

- традиційні засоби масової інформації (друковані видання (газети, журнали), радіо, кіно, телебачення, відео);
- новітні технології (комп'ютер, Інтернет, мобільні телефони).

Беззаперечно, ефективність застосування медіазасобів у процесі навчання предметів мовно-літературної галузі в початкових класах залежить від дослідження особистості учня, його потреб та уподобань.

Новітні медіа сприяють використанню наочності (анімація, комп'ютерна графіка, моделювання), розширюють можливості зворотного зв'язку та індивідуальної роботи (технології віртуальної реальності), дають доступ до різноманітної інформації (телекомунікації). Учитель повинен досліджувати і використовувати можливості конкретних медіа для свого предмету.

На уроках української мови вчитель виховує не лише грамотну мовну особистість, а й компетентного читача, телеглядача, який розпізнає та піддає критиці різні упередження, розуміє, що подання матеріалу в популярних медіа не завжди точне та вичерпне. Особливо це стосується тем, на яких вивчаються інші культури та країни.

Отже, медіакультура молодшого школяра – це здатність ефективно сприймати інформацію, отримувану з джерел медіа, адекватно оцінювати її, брати за приклад для себе позитивні приклади поведінки в суспільстві тощо.

Візуальна медіакультура – це виробництво та споживання продукції завдяки візуальним, аудіовізуальним засобам масової комунікації. Візуальна медіакультура має й соціально-психологічний вимір: інформативно-комунікативний, медіаторчий й особистісний.

На уроках мовно-літературної освітньої галузі відкриваються безмежні можливості для використання медійних засобів. Головне – щоб учні занурилися у світ автора та змогли зрозуміти його задум. Важливо, щоб учні під час читання твору переживали всі емоції та переживання героїв, а саме медійні тексти позитивно сприяють реалізації цих чинників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волощук І. Структура творчих здібностей особистості. *Українська мова і література в школі*. №6. 2002. С.47-52.

2. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до виховання основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників : автореферат на здобуття наук. ступеня канд.пед. наук. Луганск, 2009. 20 с.

3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16506/2016-04-27-v-ukraini-onovleno-kontseptsiyu-vprovadzheniya-mediaosvity/>. (дата звернення: 1.12.2025).

4. Литвин А. В. Завдання медіаосвіти в контексті підвищення якості професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 4. С. 9–21.

3. Наумчук М.М. Сучасний урок в початковій школі. Методика і технологія навчання. Тернопіль, 2001. 264 с.